№ 120 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20 **1890** ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 20 № 120

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Տուէք մեզ մայրեր. Վեց տարեկան մանուկի կօնցէրտը. Նամակ Գանձակից. Նամակ Ներքին-Ախտայից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վատիկանը և իտալական կառավարութիւնը. Կ. Պոլսի յոյնաց պատրիարքարանը. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գաւառական նամակներ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՒԷՔ ՄԵԶ ՄԱՅՐԵՐ

II

Պետերբուրգում գոյութիւն ունի Ֆրեօբելեան անունով մի ընկերութիւն, որի նպատակը հետեւեալ կերպով կարելի է արտայայտել.—իրագործել, կեանքի մէջ մտցնել երեւելի մանկավարժ Ֆրեօբելի սկզբունքները և ձգտումները: Ֆրեօբելեան ընկերութիւնը, ի թիւս իր այլ բազմաթիւ ձեռնարկութիւնների, պահում է և ֆրեօբելեան կուրսեր: Այդ կուրսերի նպատակն է ծանօթացնել, հասկացնել, բացատրել կանանց մանուկների սկզբնական դաստիարակութեան գործը: Ամեն մի ցանկացող օրիորդ, կամ կին կարող է այդ կուրսերը յաճախելով տեսական և գործնական կերպով ծանօթանալ երեխաների դաստիարակութեան և կրթութեան գործի հետ:

Կուրսերի պրօգրամը շատ նպատակայարմար կերպով է կազմած.—դասընթացը երկու տարվայ է. առաջին տարին նուիրվում է տեսական պարապմունքներին, իսկ երկրորդ տարին գործնական պարապմունքներին: Այդ տեսակ բաժանումը ունի իր նպատակը. դա միջոց է տալիս արդէն մարդու գնացած և երեխաներ ունեցող մայրերին ծանօթանալ գործնական կողմի հետ, մի կողմ թողնելով տեսականը. մինչդեռ օրիորդների համար աւելի նպատակայարմար է հետեւել առաջին տարվայ դասընթացին՝ դաստիարակութեան տեսական կողմի հետ ծանօթանալու համար: Օրինակի համար, պարապմունքների թւումն է և հետեւեալը. հետեւել զանազան երեխաների բնաւորութեանը, ուսումնասիրել նրանց բնաւորութեան յատկանիշները, տեղեկութիւններ հաւաքել նրանց ատտիճանաբար աճման մասին, և ապա այդ բոլոր ուսումնասիրութեան արդիւնքները և հաւաքած տեղեկութիւնները ենթարկել կուրսերը յաճախող կանանց դասատուների քննադատութեան, որի ժամանակ պարզաբանվում են այս և այն մութ մնացած կէտերը:

Իսկ տեսական պարապմունքների մէջ են մտնում՝ մարդակազմութիւնը, Ֆիզիօլօգիան, հոգեբանութիւնը, բնական պատմութիւնը և այլն: Տեսական պարապմունքների մէջ գլխաւոր տեղը բռնում է հետեւեալը. ուսումնասիրել մանկական հասակի հոգեկան և ֆիզիկական զարգացման առանձնայատկութիւնները և այն միջոցները, որոնցով կարելի է զարգացնել խելքը և զգացմունքները այդ հասակում:

Մեր առաջ բերած տեղեկութիւններից երեւում է, որ ֆրեօբելեան ընկերութեան կուրսերի նպատակն է.—ամեն կողմից ուսումնասիրել մանուկների կեանքը և նրանց զարգացման միջոցները: Իսկ միւս կողմից կուրսերն այնպէս են կազմակերպված, որ բացի տեսականից, կարող են լուսթիւն տալ ընտանիքի գործնական պէտքերին, ամենագործնական տեղեկութիւններ հաղորդելով մայրերին:

Արդ, ինչ էր մեր նպատակը, որ միջանկեալ կերպով առաջ բերեցինք Ֆրեօբելեան կուրսերի վերաբերեալ այդ տեղեկութիւնները.—մեր նպատակն էր մատնանիշ անել մի հիմնարկութեան վրա, որը իր ամբողջ գոյութեամբ աշխատում է լուսթիւն տալու հասարակութեան մի մեծ պահանջի.—պատրաստել երեխաներին դաստիարակութեան գործին գիտակցօրէն վերաբերվող մայրեր:

Անհնարին է չը հաւատալ այդ և առհասարակ այդ տեսակ հիմնարկութիւնների գործունէութեան, քանի որ դրա միջոցով ամեն մի կին՝ մի կողմից ծանօթանալով մարդակազմութեան, հոգեբանութեան, ֆիզիօլօգայի հետ, ձեռք է բերում իրան անհրաժեշտ գիտութիւնները, իսկ միւս կողմից՝ գործնականապէս ծանօթանում է այն կատարելագործված միջոցների հետ, որոնք անհրաժեշտ են փոքրիկ արարածների հոգեկան և ֆիզիկական կանոնաւոր զարգացման համար:

Եւ միայն գիտութիւն և գիտութեան վրա հիմնած ուղիղ գործնական տեղեկութիւններ ուսուցանելով կարելի է պատրաստել երեխաների զարգացման գործը հասկացող, մանուկների դաստիարակութեան խնդիրը ըմբռնող կանայք և մայրեր,—ապա թէ ոչ մենք երբէք չենք կարող այդպիսի մայրեր ունենալ, որքան էլ գոռանք և կրկնենք՝ «տուէք մեզ մայրեր»:

Եթէ ուզում էք ունենալ լաւ մայրեր և լաւ կանայք.—միջոցներ խորհեցէք, ճանապարհներ գտէք, միջոց տուէք կնոջ, որ նա պատրաստվի այդ կոչման համար: Լաւ մայրերը գետնից չեն բուսնում. լաւ կանայք երկնքից չեն ընկնում:

Խ. Մ.

ՎԵՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՆՈՒԿԻ ԿՕՆՑԵՐՏԸ

Հոկտեմբերի 17-ին, Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում կայացաւ 6 տարեկան պիանիստ Բաուլ Կօչալսկու առաջին կօնցերտը: Հանճարաւոր մանուկը տխուր և ոչ մանկական արտայայտութիւն ունեցող դէմքով՝ նստած է պիանօի առջև, աթոռի վրա և նրա փոքրիկ ոտները չեն էլ հասնում պիանօի պէդալին, այնպէս որ նրա ածելու ժամանակ պէդալը սեղմում է իր ոտով երեխայի կողքին նստած պարոնը (չը գիտենք Կօչալսկու հայրն է դա, թէ ոչ): Մանկահասակ արտիստը ածում է ամենադժուար երաժշտական պիէսաները. նա ածեց Շօպէնի հինգ թէ վեց պիէսաներ, որոնց թւում և շատ դժուարներ, ապա ածեց Րուբինշտէյնի «romance», Մէնդելսօնի «Adagio», Շպինդլէրի «Nocturne», Վէբէրի «Alla Pollaca» և այլն: Բոլորը ածում է նա նօտաներով, իսկ իր սեփական երկու թէ երեք ստեղծագործութիւնները մանուկն ածեց անգիր: Կօչալսկի ունի ըմբռնումը և ոյժ իր ածելու մէջ, միայն ցաւալի տպաւորութիւն է գործում լսողի վրա այն երեւոյթը, որ նրան ստիպում են շատ անգամ ածել այնպիսի պիէսաներ, որոնք իր ոյժից վեր են և այդ տեսակ պիէսաներ նա շատ վատ է ածում: Եւրոպայում կայ այժմ երաժշտական ամբողջ գրականութիւն մանուկ հասակի համար և նոյն իսկ Կօչալսկու ածած պիէսաների կէսը, որոնց կատարելու համար հարկաւոր չէ շատ զարգացած տեխնիկան, վեց տարեկան հանճարեղ մանուկը կարող էր ածել, իսկ մնացած կէսը չը պէտք է ստիպէին նրան ածելու: Դժուար պիէսաները նա սովորել է այն աստիճան անփոյթ կերպով ածել, որ եթէ կանոնաւոր ուսում չառնէ, այլ եւ երբէք չի ընտելանայ կանոնաւոր կերպով ածելուն: Ամենից շատ հաւանեցինք նրա ածած Րիշարդի «romance» պիէսան: Ինչ և իցէ, ցաւալի է, որ մանուկի ծնողները, կամ անտրէպրէնիօրները այն աստիճան ագահ են, որ այդպէս հարստահարում են վեց տարեկան մանուկի տաղանդը ի վնաս նրա առողջութեան և ապագայ երաժշտական զարգացման: Կօնցերտի միջոցներում մեր հասարակութեան գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչները՝ կանայք և օրիորդներ, ապացուցին իրանց կատարեալ անկրթութիւնը. նրանք ահագին խմբով թափվեցան մանուկ-արտիստի առանձնասենեակը և փոխանակ նրան միջոց տալ հանգստանալու, շրջապատեցին նրան, հերթով սկսեցին համբուրել երեխային, այնպէս որ փոքրիկը գրեթէ շնչասպառ եղաւ.... Այժմեան դարում մանկական այդ տեսակ տաղանդի անգութ, ագահ կերպով հարստահարողների վրա, թէկուզ այդ հարստահարողները նոյն իսկ մանուկի հարազատ ծնողները լինէին, մեր կարծիքով, պէտք է, որ օրէնքը, ադմինիստրացիան և բժշկական վարչութիւնները ուշադրութիւն դարձնէին և թոյլ չը տային այդ նոր ձևի մանկասպանութիւնը:

Դահլիճը այն աստիճան լի էր, որ շունչ քաշել հնար չը կար կօնցերտի ժամանակ:

***

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Հոկտեմբերի 17-ին

Զարմանալի քնած, հասարակական գործունէութիւնից զուրկ ժողովուրդ են գանձակեցիք: Ոչ մի հասարակական հիմնարկութիւն՝ լինի դա դպրոց, բարեգործական ընկերութիւն, նրանց չէ հետաքրքրում: Գանձակեցին դպրոցը միայն այն ժամանակն է միտ բերում, երբ հարկաւոր է լինում մի որ և իցէ հոգաբարձուի կամ ուսուցչի դէմ թակարդ լարել: Իսկ հոգաբարձական ընտրութիւններին, յանուն դպրոցի, եկեղեցու գոռում-գոչում հանող նոյն գանձակեցիք գլանում են գալ ընտրութեանը մասնակցելու: Ճարահատեալ գնում, փողոցից են սրան նրան զոռով քաշում, բերում և հոգաբարձական ընտրութիւնը մի կերպ գլուխ բերում:

Ամօթ է իսկ ասել, որ Գանձակի պէս մի քաղաք Բարեգործական ընկերութիւն չունի: Գօրունման փոքրիկ վրացախօս քաղաքը վաղուց է, որ ու-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

«Alles war gesagt, doch
Alles bleibt zu sagen».
Göthe.

—

Անդրկովկասը իր զարգացման այն շրջանի մէջն է, երբ երկու հակառակ տարրերի՝ հնի և նորի մէջ դեռ տակաւին շարունակվում է գոյութեան սարսափելի կռիւը, երբ մէկը հիմնվում է իր դարևոր իրաւունքների վրա, միւսը ժամանակակից պահանջների... Այդ յամառ մրցութիւնը, ինչպէս երեւում է, դեռ շատ երկար կը պահի մեր երկիրը մի տեսակ անորոշ դրութեան մէջ. օպտիմիստ-պեսսիմիստների հայեացքները մի կողմ թողնելով, առ այժմ այսքանը միայն կարելի է ասել, որ այդ մրցութեան հետեւանքը պատմութիւնը ապագայ սերունդներին կը հաղորդէ....

—

Երբ մի կողմից երկիրը տքնում է տնտեսական անաջող դրութեան ներքոյ, երբ ներքին գաղթականութիւնը, տնտեսական ճգնաժամների այդ չարագուշակ յատկանիշը, զրկում է երկիրը իր ոյժերի մի մասից, երբ միւս կողմից մեր կեանքի վերատեղծութեան գործը, այլ և այլ րեֆօրմների ու վերանորոգութիւնների միջոցով, մի տեսակ ներքին բորբոքման մէջ է պահում երկիրը, մի այլ կողմից էլ երկրի անդորրութիւնը խանգարում է ահ ու սարսափը, որ մեր հասարակութեան մի մասը իր մասնագիտութիւնն է դարձրել:

Չը նայելով այն բազմաթիւ միջոցների վրա, որոնցով կառավարութիւնը ցանկանում է ապահովացնել մեր երկրի հանգստութիւնը, մարդկային կեանքը Անդրկովկասում, այնու ամենայնիւ, դեռ տակաւին վտանգի մէջ է: Ոչ մի բան մեզ մօտ կարծեմ, այնքան արժան չէ, որքան որ մարդկային կեանքը. մարդիկ սպանել և յանցանքը ծածկել մթութեան քողով, այդ այնպիսի մի երեւոյթ է մեր կեանքի մէջ, որ գրեթէ արհեստ, առօրեայ ամենահասարակ բան է դարձել մեզ մօտ:

67 թւականից, այն օրից, երբ սկսեց գործել մեր երկրում դատաստանական րեֆօրմը, Անդրկովկասը արդարադատութեան ձեռքը տասնեակ հազարներով մարդիկ է տուել, երկրի գրեթէ բոլոր դատարանները հեղեղված են քրէական գործերով, դատաստանական քննիչների թւի մէջ մեծ պակասութիւն է զգացվում և չը նայելով ժամանակակից դատաստանական ինստիտուտի բոլոր խստութեան և անաչառութեանը, քրէական գործերի թիւը տարուց տարի շատանում է, յանցանքութիւնը անզսպելի դառնում....

—

Քաջազնական ոգին դեռ ամբողջապէս պահպանվել է մեզ մօտ իր վաղեմի ծայրայեղութիւններով, սխրագործութիւնը մեր կեանքի այն յատկանիշներից մէկն է, որը ահ ու սարսափի հետ միացնում է իր մէջ և մի տեսակ յարգանք: Ժողովուրդը համ վախում է սխրագործից, համ էլ, նրա մէջ մարդու մի տեսակ իդէալ տեսնելով, սիրում է նրան, միշտ խօսում նրա մասին, վէպի, երգի նիւթ դարձնում....

Ժողովրդական փիլիսոփայութեան, աշխարհայեցողութեան մէջ քաջութիւնը մարդկային սրտի ամենաբարձր բաղձանքներից մէկն է. ժողովրդի երեւակայութեան մէջ քաջազնական ոգու հետ կապված մռայլ դիպուածներն անյայտանում են, նա տեսնում է միայն իդէալական քաջութիւնը, նախնի մարդու փառքի ու փառասիրութեան այդ գրեթէ միակ աշխարհը:

Արիւնը քաջութեան էմբլեման է, առանց արեան քաջութիւնը քաղաքացիութիւն չէ ստանում: Այդպէս է Անդրկովկասի կարծիքը քաջութեան մասին:

—

Մենք արդէն յիշեցինք, որ ոչ մի բան մեզ մօտ այնքան արժան չէ, որքան մարդկային կեանքը, մարդիկ սպանում են նրանց կողոպտելու համար, մարդիկ սպանում են և սրի, ձեռքի ոյժը փորձելու համար:

Ինչպէս ասեցինք, մարդասպանութիւնը լինում է կողոպտելու համար, բայց ինչ էք կարծում, ինչ է լինում կողոպտողների աւարը. մի ձի, կով, մի այծ... մենք գիտենք դէպքեր, երբ մարդ է սպանվել 2—3 րուբլու համար, խեղճ գիւղացուն տեսել են գիւղաքաղաքի հրապարակում ինչպէս նա մի տասը հատ մաղ ծախեց և իր մի ամբողջ ամսվայ աշխատանքի արդիւնքը ծոցում պահելով, ուրախ վերադառնում էր տուն....

Մեր կեանքի քրօնիկօնի մէջ մեծ տեղ է բռնում և կինը և նրա հետ անմիջապէս կապված վրէժխնդրութիւնը: Ասիայի հարեմական կեանքը յայտնի է ամենքին: Եթէ ասիական կեանքը երկու առանձին աշխարհներ ունի, դրանցից մէկը կինն է կազմում: Պէտք է ասել այստեղ, որ ասիացին, իր բոլոր բթացած զգացմունքներով հանդերձ, երբեմն սաստիկ ինքնասէր է, թէև այդ ինքնասիրութիւնը երբեմն գրեթէ ծիծաղելի դէպքերումն է երեւան գալիս: Նա վրէժխնդիր է լինում գէպի ձեզ նրա կնոջը «ծուռ աչքով» նայելու համար, նոյն ոգին զգում էք դուք նրա մէջ. երբ ձեր քեալը, գոմէշը յաղթում, փախցնում է նրա գոմէշին....

Մի բոլորովին չնչին, ձեր աչքում գրեթէ նշանակութիւն չունեցող դէպք, շատ անգամ լարում է գիւղացիներին իրար դէմ և բացի այն, որ կատաղի կռիւ է առաջ բերում, որոնք շատ անգամ տրագիկական վախճան են ունենում, այլ և սերմանում է գիւղական հասարակութեան մէջ սարսափելի վրէժխնդրութիւնը, որը տարիների ընթացքում աւելի և աւելի սուր բնաւորութիւն ստանալով, ժառանգական մի սեփականութիւն է դառնում: Այդ մեր աչքում տխուր, գիւղացու կարծիքով հակառակ նշանակութիւն ունեցող երե-

նի Թիֆլիսի Բարեգործական ընկերութեան ճիւղ, իսկ բազմահայ Գանձակը՝ դեռ ոչ։ Քաղաքը բազմամարդ է, բարեգործական ընկերութեան անելի գործերը բազմաթիւ են. այս ինչ չքաւոր ընտանիքը սոված է, հաց չունի, այն ինչ դպրոցի աշակերտը գրքեր չունի, շորեր չունի, միւսը փող չունի՝ որպէս զի ուսման վարձը տայ։ Չունենք գրադարան, չունենք և ընթերցարան։ Ո՞վ է այս բոլորի մասին մտածողը, հոգացողը,—ոչ ոք։ Ամեն մէկը իր խանութի, իր այգու ետևիցն է ընկած, իր անձնական գործերովն է զբաղված։

Զուրկ են գանձակեցիք և հասարակական ժողովարան ասված հիմնարկութիւնից։ Ճշմարիտ է, կայ մեր քաղաքում մի այդպիսի անուն կրող հիմնարկութիւն, բայց դա միայն մի քանի ընտրեալների համար է. տարեկան անդամակցական վճարի շատ բարձր լինելու պատճառով հասարակ մահկանացուները այդտեղ մուտք չունեն։

Դժուարագին աշխատանքներով ծանրաբեռնված հայ ուսուցիչները՝ ազատ ժամեր որսալով, ամբողջ շաբաթներով եռանդուն կերպով պատրաստվելով՝ բարեգործական նպատակով ներկայացում են տալիս, բայց եթէ վաղօրօք տոմսակները սրան նրան խնդրելով, աղաչանք պաղատանքով կամ զօռով ծախելով չեն սաղցնում,—տեղիս թատրոնական փոքրիկ դահլիճն անգամ կիսով չափ դատարկ է լինում։ Այս այսպէս լինելուց յետոյ էլ ծով սիրտ կանի Գանձակում ներկայացում տալու։

Ո՛չ մի ընթացիկ, ժամանակակից հարցի վրա գանձակեցին չէ կանգնում՝ մի քիչ մտածում։ Կարծես այդ հարցը իրան էլ չէ վերաբերում. կասես ինքը նոյն երկրի զաւակը չը լինի, ինչպէս թիֆլիսեցին, երևանցին.... Մեր հասարակութեան բոլոր խաւերում մի տեսակ ապատիա է տիրում դէպի ամեն ինչ։ Քնած է նա անզօր քնով, ոչ մի բան նրան այդ քնից չէ սթափեցնում։

***

ՆԱՄԱԿ ՆԵՐՔԻՆ-ԱԽՏԱՅԻՑ

—

Հոկտեմբերի 14-ին

Ով որ մի քանի տարի անցնելուց յետոյ մտնի Ներքին-Ախտա, նա մեծ փոփոխութիւն կը տեսնի։ Այդ փոփոխութիւնը երևում է և նրանից, որ մալականները հարստացած լինելով, շինել են փայտեայ մի յարկանի և երկյարկանի շքեղ տներ, առաստաղն ու յատակը տախտակամած։ Սրանցից մի քանի շինութիւններ տրված են քրէհով տարեկան 60—120 րուբլով Նոր-Բայազէտից այստեղ եկած մի քանի վաճառականներին, որոնք մշտապէս իրանց խանութներում վաճառում են ամբողջ Դարաչիչագի բաժնի գիւղերի բնակիչներին զանազան ապրանքներ, և փոխարէնը ստանալով նրանցից գարի, ցորեն, արտահանում են մեծ քաղաքներ՝ բարձր գնով վաճառելու համար։ Այդ մալականներին հարստացնողը մի կողմից հողագործութիւնը և միւս կողմից փուրգօններով զանազան մթերքներ և ապրանքներ հեռու տեղեր տանելն է։ Հողագործութեամբ գլխաւորապէս պարապում են կանայք, իրանց փոքրահասակ զաւակներով, բացի գարնանային ժամանակը հողը վարելուց և ցանելուց, իսկ աշնանը հացաբոյսեր և խոտ հնձելուց։ Այդ մալականների կանայք կալսում են հնձած ցորենն ու գարին և այնուհետև մաքրելով հացահատիկները յարդից, ժողովում են փայտաշէն շտեմարաններում, իսկ նրանց այրերը զբաղվում են փուրգօններով ապրանքներ արտահանելով մի տեղից միւս տեղ։

Այսպիսի ընտանիքն իրան վերին աստիճանի բաղդաւոր է համարում, երբ տեսնում է, որ երկու կողմից, թէ արական և թէ իգական սեռը աշխատում են։ Հողագործութիւնն այստեղ այդ մալականների համար առաջին տեղն է բռնում, որովհետև իւրաքանչիւր տարի անչափ արդիւնքներ է բերում, մանաւանդ այս տարի։

Մի քանի խօսք էլ ասենք այս գիւղի հայերի կեանքի մասին։ Սրանց բնակարանները առաջվայ պէս մի և նոյնն են, կիսով չափ փորված հողի մէջ, քայքայված։ Այս բնակարանների միջի չափազանց խոնաւութիւնից և նրանց առաջ դիզված անմաքրութիւնների անտանելի գարշահոտութիւնից վարակիչ հիւանդութիւններ են առաջ գալիս, որի պատճառով դիֆտերիտը մինչև այժմ թագաւորում է այստեղ դեռահաս մանուկների մէջ։ Հայերն ապրում են ողորմելի դրութեան մէջ. նրանց մեծ մասը վերին աստիճանի աղքատ է։

Այս գիւղում մի քանի հայերի հարցրի, թէ ինչո՞ւ մալականները նրանցից առաջադէմ են, հարուստ և ապահով, իսկ իրանք աղքատ. չէ որ նրանք էլ մալականների հետ մի գիւղի բնակիչներ են և նրանք էլ նոյն հողն են հերկում և ցանում, որը և ցանում են մալականները։ Այս հարցին եղաւ հետևեալ պատասխանը, թէ՝ «մալականները օգտվում են պարարտ և բերրի հողերով, իսկ մենք վատ և անպտղատու, և բացի դրանից մալականի տան իւրաքանչիւր անդամը աշխատում է, մերը ոչ»։

Արդարև, մալականների երկու սեռերն էլ եռանդով գործող են, այն ինչ հայերի իգական սեռը մինչև անգամ տանից դուրս գալն էլ ամօթ է համարում, որից ստիպված իւրաքանչիւր տանտէրը հողագործութեան ծանր լուծը տանելու համար վարձում է մի կամ երկու ծառաներ, որոնց տարեկան տալիս է կանխիկ ութսուն րուբլուց աւելի։ Դա, ի հարկէ քիչ նշանակութիւն չունի։

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Արարատի» մէջ կարդում ենք. «Ըստ կոնդակի Նորին Վեհափառութեան, Երևանի վիճակի փոխանորդ Գերապատիւ Սուքիաս եպիսկոպոսը վերակոչվեց Էջմիածին ի վարումն անդամական պաշտաման Սինօդոսում»։

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան կար և ձևի դպրոցի կառավարչուհի տիկին Վ. Ռօտինեանցից ստացանք հետևեալ հերքումը. «Ձեր լրագրի № 118-ի ներքին լուրերի շարքում զետեղված էր Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան կար և ձևի դպրոցի վերաբերմամբ մի տեղեկութիւն, թէ ընկերութեան կար և ձևի դըպրոցում աշակերտուհիներին չափից դուրս շատ են բանեցնում և մի և նոյն ժամանակ վատ սնունդ տալով, նոյն իսկ աշակերտուհիների հիւանդանալու պատճառ են դառնում։ Այս լուրը միանգամայն անհիմն է, որովհետև աշխատանքի ժամերն այստեղ նոյնքան են, որքան այլ երթևեկ ուսումնարաններում և կար ու ձևի դպրոցի կողմից աշակերտուհիներին աշխատանք տուն չէ տրվում։ Նոյնպէս աշակերտուհիներն այստեղ չեն ստանում սնունդ, այլ իրանց հետ բերում են նախաճաշիկ և տանն են կերակրվում։ Ուրեմն ձեզ հաղորդած լուրը միանգամայն զրպարտութիւն է»։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են, որ հոկտեմբերի 14-ին, կիրակի օր, օրիորդ Գանժեան կօնցէրտ է տուել Երևանի կլուբի դահլիճում։ Երգչուհին մեծ աջողութիւն ունեցաւ։ Դահլիճը լի էր։

—

Տաժանակիր աշխատանքները Սիբիրից եւրոպական Ռուսաստան տեղափոխելու փորձերը անաջող եղան։ Ուստի բանտային գլխաւոր վարչութիւնը, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, մտադիր է փոքր առ փոքր փակել կենտրոնական նահանգներում եղած բանտերը, և այդտեղ եղող յանցաւորներին տեղափոխել Սախալին և ուրիշ տեղեր։

—

Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը վերջնականապէս հաստատել է Օդէսայի նաւթային նաւահանգիստ շինելու նախագիծը։

—

Մեզ հաղորդում են էլի մի քանի մանրամասնութիւններ մահմէտականութիւն ընդունող երկու հայ աղջիկների, այն է Մարիա և Լիզա Սոմխեանների մասին։ «Դրանցից մեծը արդէն մի քանի շաբաթից ի վեր ապրում է թուրք երիտասարդի հետ, և, ինչպէս հաւատացնում են, արդէն ընդունել է մահմէտական դաւանութիւնը։ Մինչև այժմ էլ թուրքը նրան մահ է սպառնում, եթէ նա կը համարձակվի ասել, թէ իր կամքով չէ ապրում թուրքի հետ։ Այս նորերս այն կինը, որի մօտ ապրում էր փոքրիկ քոյրը, դուրս է անում վերջինին, ասելով՝ «գնա, ուր կամենում ես, ապրիր, ինչպէս կամենում ես»։ Աղջիկը մի առ ժամանակ ապաստան է գտնում հարևան թուրքերի տանը։ Ապա մեծ քոյրը բերում է նրան իր մօտ և պահում իր թուրք մարդու տանը։ Թուրքը նորերս մտադրված է եղել նրան էլ փախցնել հեռու տեղեր, և մահմէտականութիւն ընդունել տալ։ Մի հայ վաճառական, Նիկողայոս Մաթինեան անունով, իմանալով այդ բանը, իր տունն է ընդունում փոքրիկ քրոջը, և արգելում թուրքին իրագործելու իր ապօրինի մտադրութիւնը։ Աղջիկը մինչև այժմ էլ պ. Մաթինեանի տանն է, և նա համաձայն է նրան պատսպարել, մինչև որ հասարակութիւնը օգնութիւն ցոյց կը տայ՝ մի կերպ աղջկան մարդու տալու և ազատելու նրան իր անխնամ վիճակից։ Մի խումբ վաճառականների մէջ ցանկութիւն կայ հանգանակութեամբ մի գումար հաւաքելու, որով կարելի լինի այդ աղջկան մարդու տալ, ապա թէ ոչ նա անօգնական մնալով, կարող է իր մեծ քրոջ նման ընկնել թուրք հարևանների ձեռքը և դուցէ մահմէտականութիւն ընդունել։ Պէտք է կարծել, որ հայ վաճառականները չեն խնայի իրանց օգնութիւնը, յիշելով, որ ամօթ է, եթէ բազմահայ Թիֆլիսում՝ անպաշտպան աղջիկները մահմէտականութիւն կընդունեն քաղցած չը մնալու համար»։

—

Յօգուտ անօգնական հայ աղջիկ Լիզա Սոմխեանի, որը, ոչինչ միջոց չունենալով, մահմէտականութիւն պիտի ընդունէր, ստացանք վաճառական պ. Ե. Գիւլազեանից 5 րուբլի։

—

Վրաց ներկայացումները առ այժմ աջող չեն գնում։ Գերասանական խումբը իր բոլոր ոյժը թափում է «բեմի մասը» աջող դարձնելու համար, բայց «հասարակութեան մասը»—դատարկ է, և դատարկ է սարսափելի կերպով։ Ներկայացումներին թատրոնում նստած են լինում մի քանի տասնեակ անձինք միայն և դրանց մեծ մասն էլ ձրի։ Անկասկած հասարակութեան այդ անտարբերութիւնը կարող է խորտակել նոյն իսկ վրաց դերասանների ոգևորութիւնը։

—

Մեզ անդադար դիմում են հարցնելով. «Ո՞ւր է հայոց թատրոնը, ինչ եղաւ հայոց բեմը»։ Մենք ինքներս չը գիտենք. ուրիշ ելք չէ մնում, բայց եթէ մի հնագիտական յանձնաժողով կազմել, որը հայոց դրամատիկան ակումբի անդամների հետ միասին, գնար և փնտռէր, անհետացած, ձեռք ու ոտքով կորած հայոց բեմը....

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՏԻԿԱՆԸ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Վերջին ժամանակներս քանի գնում՝ աւելի է վատանում Վատիկանի և իտալական կառավարութեան յարաբերութիւնը։ Իտալական մի քանի լրագիրներ խիստ կերպով յարձակվելով պապի վրա, այն կարծիքն են յայտնում, որ Վատիկանի բռնած դիրքը կարելի է համարել դաւաճանութիւն դէպի Իտալիան։

Կաթոլիկ բարձր հոգևորականութիւնը, ինչպէս

ւոյթը, աւելի տիրապետում և զարգանում է լեռնային տեղերում, ուր թէ երկրի դիրքը և թէ բնակիչների սիրտն ու ֆիզիկական ոյժը նպաստում են ժողովրդի մէջ նրա զարգացմանը։

Որքան դժուարութիւնների ու արգելքների է հանդիպում մեր երկրում քաղաքացիական դատարանը իր գործունէութեան ընթացքում, նրանցից մի քանի անգամ բարդ և օրէնքի համար գրեթէ անլուծելի պրօբլեմների հետ միշտ գործ է ունենում քրէական դատարանը։

Քրէական դատարանը գործ ունի մի շարք գրաւոր փաստերի հետ, որոնք ամիսների, դուցէ և տարիների ընթացքում, քայլ առ քայլ, հաւաքվել ու լուսաբանվել են մի մարդու—դատաստանական քննիչի ձեռքով, այս կամ այն սպանութիւնը, դէպքը պարզելու համար։

Թէ ինչ աջողութիւն է ունենում դատաստանական քննիչը իր գործունէութեան մէջ և թէ ինչ պայմանների ներքոյ է գտնվում միշտ նրա գործունէութիւնը—դրանումն է, դուցէ մ ա ս ա մ բ, դուցէ և գ լ խ ա ւ ո ր ա պ է ս, այն հարցի լուծումը, թէ ինչու դատաստանական րեֆօրմը, արդարադատութեան այդ մարմնացած գաղափարը, մինչև այժմ, գրեթէ մի քառորդ դար գոյութիւն ունենալուց յետոյ, չը կարողացաւ լուծել իր խնդիրը, չը կարողացաւ չօշափելի կերպով կարգի բերել մեր երկրի թէ տնտեսական-քաղաքացիական և թէ բարոյական—քրէական աշխարհները....

Մեր այստեղ շօշափած հարցը այնքան լայն, այնքան ընդարձակ է, որ մանրամասնաբար քննել այստեղ այն պայմանները ու դէպքերը, որոնք արգելում են քրէական դատարանի գործունէութեանը, անկարելի կը լինի մեզ համար թէ տեղի—լրագրի անյարմարութեան պատճառով և թէ այն պատճառով, որ այդ մեր կոմպետենցիայից վեր կը լինի և մասամբ էլ, որպէս մի մասնագիտական հարց, դուցէ և ձանձրացուցիչ ընթերցող հասարակութեան համար։ Մենք կը բաւականանանք մի հարևանցի տեսութիւն անելով երկու գլխաւոր պայմանների, որոնց հետ կապված է քննելի խնդրի աջողութիւնը։ Առաջինը. հ ա ս ա ր ա կ ա կ ա ն կ ա ր ծ ի ք ը դատաստանական քննիչի մասին և երկրորդը այդ վերջինի տեղը գաւառական իշխանութիւնների շարքում և նրանց փոխադարձ յարաբերութիւնը։

—

Գրեթէ քսան և հինգ տարի է դատաստանական րեֆօրմը գործում է մեր երկրում, քսան և հինգ տարի շարունակ մենք ապրում ենք այլ պայմանների ու հանգամանքների ներքոյ. այդ բաւական մեծ ժամանակամիջոց է մեր կարճատև կեանքի համար, այդ ժամանակամիջոցում կրթվել ու հասունացել է մի ամբողջ սերունդ, առաջ են եկել համոզմունքներ, հասունանում է և նոր հասարակական կարծիք....

Բայց ամբոխը, մեծամասնութիւնը, նա դեռ շատ հեռու է կեանքի այդ վերստեղծող հոսանքից, նա դեռ շարունակում է ապրել իր սովորութիւններով, իր հայեացքներով, իր համոզմունքներով, նա խորշում է ն ո ր ի ց, նրա համար օ տ ա ր, այդ ա ն ծ ա ն օ թ նորից, նա բաւականանում է իր գիտեցած—ունեցածով.... Եւ այդ տեսակ պայմանների ներքոյ է կոչված գործելու մեր երկրում դատաստանական րեֆօրմը, մի րեֆօրմ, որ դեռ արմատ չը ձգած, արդէն հնացած է համարվում։

—

Հասարակական կարծիքը, իսկապէս, դատաստանական քննիչ չէ ճանաչում. յանցանքը, սկզբում հէնց, գործ ունի գաւառական կառավարութեան հետ, իսկ այս վերջինի միջոցով նա անցնում է քննիչի ձեռքը։

Դատաստանական քննիչը, շատ քիչ բացառութեամբ, իր կողմից, ամբոխ չէ ճանաչում. նա մշակում է այս կամ այն յանցանքի պատմութիւնը այն տեղեկութիւնների հիման վրա, որոնք ժամանակ առ ժամանակ ստանում է գաւառական կառավարութիւնից. այդ տեղեկութիւնները, ընթերցող, զուրկ են ամենահասարակ հետևողութիւնից անգամ. այդ տեղեկութիւնները, մի գործի վերաբերմամբ, մասերում իրար բոլորովին հակասող լինելով, շատ քիչ դէպքերում ամբողջացրած գաղափար են տալիս ձեզ այս կամ այն սպանութեան, կողոպուտի մասին. դատաստանական քննիչը ստիպված է լինում այդպիսով շարունակ յայտնի, դրական հարցեր առաջարկել ոստիկանութեանը այս կամ այն գործի վերաբերմամբ և մեծ մասամբ բաւականացուցիչ պատասխան չը ստանալով, ստիպված է նորից, ձևակերպված, նոյն հարցերը առաջարկելու, իսկ այդ բոլորը ժամանակ է պահանջում։ Անցնում են ամիսներ, տարիներ, գործը հնանում է, յանցանքի հետքերը, ժամանակի և հազար ու մի պայմանների ազդեցութեան տակ անյայտանում են, մնում է միայն անբովանդակ գրութիւնը, որը ոչինչ հետևանքի չէ բերում, ի հարկէ....

Յանցաւորների և վկաների հրաւիրելն էլ մի առանձին, վերին աստիճանի բնաւորիչ գիծ է համարվում մեր տեղական քննական գործի պատմութեան մէջ։ Վկան նոյնքան վախենում է գործից, որքան և ինքն յանցաւորը և այդ է պատճառը, որ քննական գործերի շատ շատը դատաստանական քննիչի մօտ տարիներով են փտում և վերջում ոչինչով չեն վերջանում, որովհետև վկան տասն անգամ կանչվելուց յետոյ, տասն և մէկերորդ անգամ միայն, այն էլ բռնի կերպով, բերվում է քննիչի մօտ, յանցաւորները եթէ միայն սկզբում հէնց չեն կալանաւորվում, փախչում, անյայտանում են, գոնէ այնպէս է հաղորդում դատաստանական քննիչին ոստիկանութիւնը....

Շատ անգամ յանցանքը այնպէս ակներև է լինում, որ նրա մասին խօսում է ամբողջ գաւառը և գիտէք, ընթերցող, մեր երկրի բանը. մեզանում ամեն մարդ գիտէ այն ամենը, ինչ որ կատարվում է մեր գաւառում, լինի դա սպանութիւն, լինի դա հարսանիք, ընտանեկան մի որ և է խռովութիւն, աչքների մրցութիւնը, կամ գոմէշների կռիւը, այդ մի և նոյն է, դրա մասին խօսում է ամբողջ գիւղը, դրա մասին խօսում է

երևում է, ոչ մի առիթ ձեռքից բաց չէ թողնում իտալական կառավարութեան անունը կոտրելու և ժողովրդին նրա դէմ գրգռելու համար:

Այս օրերս պապը՝ հոգևորականութեանը ուղղած պաշտօնական գրութեան մէջ ասում է, ի միջի այլոց հետևեալը. «Դէպի պապական աթոռը եղած թշնամութիւնը՝ դառնում է մեծ ղժբաղդութիւնների աղբիւր: Պապին յայտնված պատերազմը—ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի մեծ վէհ, որ բացվում է պաշտօնական իտալիայի և հաւատացեալ իտալացի ժողովրդի մէջ: Իսկ ամեն մի երկպառակութիւն ինքն ըստ ինքեան թուլութիւն է: Կառավարութեան այդ դիրքը զրկում է նոյն կառավարութիւնը ժողովրդի պահպանողական մասի աջակցութիւնից: Պապական գահի հետ ունեցած տարաձայնութիւնները կարող են Իտալիային մեծ զոհաբերութիւններ անել տալ, տալով նրա թշնամիների ձեռքը զօրեղ զէնք: Այդ վտանգաւոր դրութիւնը կանցնի, եթէ եկեղեցուն տրվի կատարեալ ազատութիւն: Այն ժամանակ իտալիայի հեղինակութիւնը շատ կը բարձրանայ ուրիշ ազգերի աչքում: Հաշտվելով պապի հետ, Իտալիան կը զօրանայ և կը դառնայ այն մեծ Իտալիան, ինչ որ էր իր պատմութեան ամենալաւ միջոցին: Այն լուրերը, թէ կաթօլիկները և պապը Իտալիայի թշնամիներ են, և մի և նոյն ժամանակ դաշնակից են այն կուսակցութեան, որը աշխատում է ոչնչացնել այժմեան կարգերը, միանգամայն սուտ են: Իրօք, կաթօլիկները Իտալիայի ամենալաւ բարեկամներն են»:

Վատիկանը այդպիսի խօսքեր շատ է ասել և գրել: Սակայն կառավարչական շրջաններում այդ տեսակ գ ր ո յ ց ն ե ր ի ն չեն հաւատում, և ընդհակառակը, աշխատում են միանգամայն ոչնչացնել Վատիկանի ազդեցութիւնը, համարելով Վատիկանի ուժը միանգամայն վնասակար պետական տեսակէտից:

Կ. ՊՕԼՍԻ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ

—

Եւրօպական լրագիրներից քաղելով արտասահմանեան հայոց լրագիրները հաղորդում են հետևեալը.

«Բ. Դուռը իմացուցած էր յոյների պատրիարքարանին, թէ սուլթանը որոշած է առանձնաշնորհումների խնդիրը կարգադրել այնպէս, որ լիովին գոհացում տրուի պատրիարքարանին և թէ սուլթանի իրատէն պաշտօնապէս պիտի հաղորդուի, առ առաւելն մէկ շաբաթ յետոյ: Հոկտ. 8-ին այդ պայմանաժամ լրացած, բայց ոչ մի արդիւնք տեսնուած չը լինելով, պատրիարքարանի խառն ժողովն գումարուեցաւ նոյն օր և վճռեց գործադրել այն ծրագիր, որ նախապէս որոշուած էր, այսինքն՝

Ա. Տեղեկացունել Բ. Դրան, թէ նկատելով որ առանձնաշնորհումների խնդիրը, եղած խոստման հակառակ, լուծուած չէ դեռ և նկատելով որ պատրիարքը հրաժարած է, պատրիարքարանի վարչական ժողովը կը տեսնէ թէ այլ ևս ինք գոյութեան իրաւունք մը չունի:

Բ. Հրաւիրել Սինօդը որ մի շրջաբերական պատրաստէ օրթօտօքս քոյր եկեղեցիներին գրկելու համար որպէս զի իմաց տրուի իրեն թէ Արևելեան մեծ եկեղեցին ինչպիսի ողբալի դրութեան մէջ կը գտնուի իր առանձնաշնորհումներ Բ. Դուռէն չը ճանչցուելուն պատճառով և թէ հետևապէս պարտաւորուած է այդ դրութեան հետևանքն եղող պայմանները գործադրել. այսինքն՝ փակել եկեղեցիները, վարժարանները և այլն. կամ այլապէս ասելով, դադրեցունել եկեղեցական պաշտամունքը, ամուսնութիւնները, մկրտութիւնները և այլն:

Մի և նոյն ժամանակ մի ուրիշ շրջաբերական ալ պիտի գրկուի Թիւրքիայի մէջ գտնուող եկեղեցական իշխանութիւններին իրենց պատուիրելու համար որ գործադրեն վերոյիշեալ որոշումը:

Աւելորդ է ասել որ եթէ գործադրուի մի այդպիսի որոշում, ինչպիսի ծանր հետևանքներ պիտի կրնայ ունենալ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Արտասահմանի հայոց մի լրագրում կարդում ենք. «Կալամաքինէն մեզ կը հաղորդեն հետևեալը. «Նախորդ նամակովս ձեզ տեղեկութիւն տուած էի, թէ տեղս պանդուխտ Մշեցի հայերն դիմում արած էին Աթէնքի ռուս դեսպանին, Պաթում գրկուելու համար: Դեսպանը խոստացած էր այդ անել եթէ իրենց բարի վարմունքի համար Յունաց կառավարութիւնէն մի վկայագիր առնելով ներկայացունեն իրեն: Աթէնք գրկուած մարդը այժմ մեզ կիմացունէ, որ ուզուած վկայագիրը Աթէնքի յոյն կառավարութենէն վաւերացունելով տարեր ներկայացուցեր է Աթէնքի ռուսական դեսպանին: Դեսպանը այդ վկայագիր ստանալէ յետոյ, կը յայտնէ թէ պէտք է վճարէք նաւի ծախքը Պաթում երթալու համար: Սակայն որովհետև ծախքի համար փող չունեն պանդուխտները, ուստի խնդիրը այդ կերպով անյաջող եղած է»:

—Լուր կայ, որ աւստրիական կայսրը պէտք է տեսնվի Հումբերտօ թագաւորի հետ:

—Սերբիայից համակրական ուղերձներ են ուղարկվում Կ. Պօլսի յունաց պատրիարքին:

—Կ. Պօլսից գրում են, որ իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտնեց սուլթանին, որ ինքը ոչինչ դիտումներ չունի Տրիպօլիսի վերաբերմամբ:

—Թիւրք լրագիրներին մէջ հրատարակուած են օսմանեան զօրքերի հետևեալ շարժումները. «Արաբկիր գտնվող զօրքերի վաշտը որ Դ. զօրաբանակի իրաւասութեան տակ է գտնվում, Արաբկիրէց գրկված է Բաղէշ: Ջինուորական քննիչ Յանձնաժողովի անդամ և Սուլթանին թիկնապահ Ցէբիք Մուղաֆֆէր փաշան յատուկ պաշտօնով գրկված է Երզնկա, որ Դ. զօրաբանակի կեդրոնատեղն է»:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ադելինա Պատտի հերքում է այն լուրը, որ ինքը հրեայ է և որ իբր թէ մտադիր է շինել մի սինագոգ Ուէլսում:

* *
*

Պարիզի բժշկական ճեմարանի վերջին նիստերի մէկում քննվում էր մի վերին աստիճանի հետաքրքրական հարց, թէ արդեօք ծխախոտի գործածութիւնը նպաստում է Ֆրանսիայի ազգաբնակութեան նուազմանը, թէ ոչ: Ճեմարանը այդ խնդիրը պարզելու համար դիմելով ամեն կողմ այդ հարցով, այժմ ստացել է բոլոր տեղերից պատասխաններ: Եզրակացութիւնն այն է, որ ծխախոտի չափազանց գործածութիւնը կարճացնում է մարդու կեանքը: Ճեմարանական ժողովի մէջ այն միտքը յայտնվեց, թէ պէտք է օրէնքով արգելել փոքրահասակներին ծխելու:

* *
*

Ամերիկական լրագիրները հաղորդում են, որ Չիկագօի համաշխարհային ցուցահանդէսը կը բացվի հաւանօրէն 1893 թւին, մայիս ամսին:

* *
*

Անգլիայում անհամբեր սպասում են երևելի գրող Վալտէր-Սկօտի յիշատակարանի լոյս տեսնելուն: Դրա մէջ տաղանդաւոր գրողը պատմում է և իր կեանքի վերջին տարիների մասին, երբ նա ընկել էր չքաւոր դրութեան մէջ:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 հոկտեմբերի: Այսօր խասհակեան տաճարում կատարվեց գոհացողական մաղթանք և տեղի ունեցաւ եկեղեցական հանդէս: «Journal de St. Pétersbourg» լրագիրը, խօսելով Բ. Դրան և տիեզերական պատրիարքի մէջ եղած ընդհարման մասին, նկատում է, որ Բ. Դուռը անարդար է՝ ձգտելով գործադրել քրիստոնեայ եկեղեցու վերաբերմամբ թիւրքական օրինագիրքը. որովհետև օրինագիրքը հիմնված է շարիաթի վրա, հետևաբար չէ կարելի մտնել, թէ Բ. Դուռը կարող է վարվել այնպէս, ինչպէս վարվում են քրիստոնեայ կառավարութիւնները՝ եկեղեցիների հետ ունեցած իրանց յարաբերութիւնների մէջ: Բ. Դրան դրութիւնը բոլորովին ուրիշ է. նոյն իսկ քրիստոնեայ կառավարութիւնները պիջումներ են անում եկեղեցուն: Լրագիրը յոյս ունի, որ սուլթանը չուտով իր սեփական նախաձեռնութեամբ վերջ կը տայ այս վտանգաւոր դրութեան և որ պատրիարքը իր կողմից, յոյս դնելով կայսերական այդպիսի նախաձեռնութեան վրա, կը վերականգնեցնի ժամերգութիւնը, որը չը պէտք էր դադարեցնել, ինչքան էլ օրինական չը լինէին պատրիարքի պահանջները:—Ուղղափառ եկեղեցիներ կառուցանելու համար վճռված է տալ 1891 թւին—արևմտեան նահանգներում 250,00 րուբլի, Պրիվիսլեան նահանգներում՝ 100,000 րուբլի:

ՊՕՏՍԴԱՄ, 17 հոկտեմբերի: Այսօր այստեղ հասաւ բելգիական թագաւորը. նրան դիմաւորեցին կայարանում կայսրը, պրինցները, Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալեքսանդրովիչ և Կօննաուտի դուքսը: Հանդիսաւոր ճաշին ներկայ էին Մեծ Իշխանը իր ամուսնու հետ, և կոմս Շուվալով:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 հոկտեմբերի: Ոչխարապահութիւնը զարգացնելու նպատակով հարաւ-արևելեան նահանգների համար բացվում են բրդի տօնավաճառային մասնաժողովներ Խարկօվում, Եկատերինօսլավում, Պօլտավայում, Օդեսայում և Վարշավայում: Խօրվատեան գիւղատնտեսական ընկերութիւնը հրաւիրում է մեր ընկերութիւններին՝ մասնակցելու երկրագործական ցուցահանդէսին, որ կայանալու է Զագրէբում, 1891 թւի մայիսին:

ՕՇ, 18 հոկտեմբերի: Հոկտեմբերի 19-ին, Ասիայի անմերձենալի տեղերում տասն և եօթ ամսվայ ճանապարհորդութիւնից յետոյ Օշ հասաւ կապիտան Գրօմբչևսկի իր ուղեկիցներով: Երէկ զինուորական ժողովարանում Գրօմբչևսկի հետաքրքիր զեկուցում արաւ: Ճանապարհորդները, չը նայելով կրած նեղութիւններին, ժիր են և առողջ:

ԶԱՆԶԻԲԱՐ, 18 հոկտեմբերի: Որովհետև Վիտուի սուլթանը մերժեց յանձնել գերմանական գաղթականների սպանողներին, ուստի անգլիական ծովապետ Ֆրիմենտլ այրեց Վիտու քաղաքը:

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼ, 18 հոկտեմբերի: Տավրիկեան նահանգական ազնուականութեան պարագլուխը, զօրքի, պատգամաւորութիւնների, ուսանողների և բազմաթիւ հանդիսականների ներկայութեամբ, բացեց Եկատերինա II-ի արձանը:

ԽԱՐԿՕՎ, 18 հոկտեմբերի: Այսօր դատաստանական պալատում, դասակարգային ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ, սկսվեց Ստարօբէլսկի քաղաքային բանկի մէջ տեղի ունեցած զեղծումների գործի քննութիւնը. գործը մի շաբաթից աւելի կը տևի:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 18 հոկտեմբերի: Շաբաթ օր, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 30 հայ և «Արևելքի» երկք խմբագիրներին, և ապա արձակեց նրանց: Յունաց պատրիարք Դիօնիսիոս սպառնում է վերջնականապէս պաշտօնից հրաժարվել:

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

փօստային գնացքը ուղևորվում է

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . .	8 ժ.	40 ր.	առաւ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս .	11 »	8 »	երեկ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բագու . . .	12 »	8 »	երեկ.
ԲԱԳՈՒԻՑ գալիս է Թիֆլիս . ,	7 »	40 »	առաւ.

Ապրանքա-ճանապարհորդական գնացքը

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . .	3 ժ.	10 ր.	ցերեկ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս. .	8 »	» »	առաւ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Գանձակ . .	9 »	45 »	առաւ.
ԳԱՆՁԱԿԻՑ գալիս է Թիֆլիս .	8 »	20 »	եկեկ.

—

ամբողջ գաւառը, այդ բանը գիտէ, ի հարկէ և տեղական ոստիկանութիւնը, բայց և ոչ ոք, որը ներքին կապեր չունի ժողովրդի հետ, ոչինչ չը գիտէ մեր այդ կեանքի, մեր աշխարհի մասին: Օրը ցերեկով կատարվում է մի սպանութիւն. գիտեմ այդ ես, գիտէք դուք, գիտէ այդ և ամբողջ գաւառը, բայց մի մարդ, որին իսկապէս պէտք էր գիտենալ այդ, ոչինչ տեղեկութիւն չունի այդ սպանութեան մասին, նա պաշտօնական հաղորդագրութիւն՝ ունի միայն կատարվածի մասին, իսկ թէ ով է կատարել այդ, երբ, ինչու, ինչպէս, և այլն նա չը գիտէ և չէ կարող գիտենալ: Յանցանքը յանցանք է մնում այդպիսով, դրան հետևում է, ի հարկէ, մեքերի յայտնի դասաւորութիւնը դատաստանական քննիչի մասին, առաջ է գալիս այն անպատմ հասարակական կարծիքը նրա մասին, որը կազմակերպվել է գրեթէ քառորդ դարի ընթացքում. այդ անպատմ կարծիքին ենք պարտական, մասամբ, այն կատարեալ անաջողութիւնով կեանքի մէջ, որին հանդիպում է դատաստանական քննիչը Անդրկովկասում:

Մեր կեանքը, իր բոլոր մանրամասնութիւններով, դեռ տակաւին պահպանել է իր բոլոր առանձնայատկութիւնները. մեր երկրի երկու երրորդ մասը, գուցէ և աւելի, դեռ շարունակում է ապրել իր վաղեմի սովորութիւններով. այդ սովորութիւնները, ընթերցող, ոչ թէ զարգացել, կամ փոխվել, ձևակերպվել են, յարմարվել են ժամանակի պահանջներին, այլ մեր երկրի շատ մասերում նրանք գրեթէ ոչինչ հաղորդակցութիւն չեն ունեցել մինչև այժմ դրսի հետ:

Ես ձեզ հարիւրաւոր գիւղեր կարող եմ ցոյց տալ, որ ոչ թէ չը գիտեն դատաստանական քննիչի կոչումը և նշանակութիւնը, այլ մինչև անգամ չը գիտեն և նրա գոյութեան մասին:

Կառավարչական բոլոր ֆունկցիաները դեռ շարունակում են տեսնել մեզանում ոստիկանութեան մէջ. գաւառում գրեթէ և ոչ մի գործ դուք չէք կարող ցոյց տալ ինձ, որ դատաստանական քննիչը ինքնուրոյնաբար սկսած լինի և դուք չէք կարող նոյնպէս ցոյց տալ ինձ մի տեղացի, որ անմիջապէս դիմած լինէր դատաստանական քննիչին. մեզանում աւելի հաւատ են ընծայում մի գրագրի, որ ոստիկանութեան մէջ է ծառայում, կամ մի ձիաւորի, որ միշտ պօլիցիական ատրճանաւորի հետ է շրջում, քան թէ մի դատաստանական քննիչի, մի հաշտարար դատաւորի, մի բարեխիղճ իրաւաբան-փաստաբանի, և այդ է պատճառը, որ դատաստանական քննիչը չէ կարողանում մնալ մեզ մօտ իր բարձրութեան վրա, չէ կարողանում անմիջապէս գործ ունենալ ամբոխի հետ, չէ կարողանում քննել գործը նրան իսկապէս շրջապատող պայմանների ու հանգամանքների մէջ.... Դրանից, ի հարկէ, առաջ է գալիս դատաստանական քննիչի անկարողութիւնը կեանքի մէջ օրէնքը գործադրելու խնդրում, իսկ այս վերջինին բնականաբար հետևում է և այն անպատմ հասարակական կարծիքը նրա մասին, որը, այսպէս ասած, վերջին հարուածն է տալիս նրա գործունէութեանը, մի գործունէութիւն, որ հիմնված է բացառապէս տեսականութեան, կեանքի և նրան երբեմն տարօրինակ պայմանների և պահանջների հետ անհամաձայն թէօրիայի վրա....

Անցնելով այժմ դատաստանական քննիչի և ոստիկանութեան յարաբերութիւններին, պէտք է նկատենք, որ այդ յարաբերութիւնները գրեթէ ամբողջ Անդրկովկասում միատեսակ բնաւորութիւն են կրում: Այդ երկու հաստատութիւնները, որոնցից մէկը, օրէնքի ասելով, պետութեան հիմքն է կազմում, իսկ երկրորդը մարմնացնում է իր մէջ վերացական անաչառութիւնը, մի խուլ մրցմանատագօնիզմի մէջ են միշտ. մէկը իր եսը հիմնում է ընդհանուր օրէնքի վրա, որը նա ձգտում է գործադրելու ամեն տեղ և բոլոր ժամանակներում, միւսը իր փորձառութեան, կեանքից վերցրած և ժամանակի յայտնի տարածութիւնով պարզված դիտողութիւնների վրա. առաջինի դերում ձեր առջև, մեծ մասամբ, ներկայանում է մի ժամանակակից մարդ, մեծ հաւատով դէպի իր զաւանած սկզբունքները և ոչինչ տեղեկութիւններով գործնական կեանքի մասին, իսկ վերջինի դերում գաւառական կեանքի արկածների մէջ ծերացած մի անձնաւորութիւն: Միշտ և ամեն տեղ դատաստանական քննիչը տրանջում է ոստիկանութեան վրա. դատաստանական քննիչը գործերի անաջողութիւնը վերագրում է միշտ տեղական ոստիկանութեան իր կոչմանը անհամապատասխան լինելուն, միշտ ասում է, որ ոստիկանութիւնը անկեղծութիւն չունի գործի մէջ և այլն, իսկ այս վերջինը մեղադրում է դատաստանական քննիչին և դատաստանական իշխանութիւնը առհասարակ: Դատաստանական քննութիւնը, ասում է ոստիկանութիւնը, անտես է անում տեղի և ժամանակի պահանջներն ու պայմանները, դատաստանական քննիչը կեանք չէ ճանաչում, նրա ամբողջ գործունէութիւնը հիմնված է բացառապէս տեսականութեան վրա և այդ է պատճառը, ասում է ոստիկանութիւնը, որ մարդկային կեանքը օրից օր աւելի և աւելի էժանանում է Անդրկովկասում, որ այսօր սկսված գործը տասնեակ տարիներ է տևում և այլն և այլն:

Բարձրագոյն կառավարութիւնը աշխատում է լցնել այն վիհը, որ գոյութիւն ունի դատաստանական իշխանութեան և տեղական ոստիկանութեան մէջ, այն ժամանակ միայն արդարադատութեան խմաստը կանցնի այդ հարթ ճանապարհով դէպի մեր երկրի խորքերը, այն ժամանակ միայն այդ երկու, այժմ տարբեր, ինստիտուտները, մի լծորդական ուժ կազմելով, կը մղեն մեր կեանքը դէպի առաջ, կը կատարվի ուրեմն և օրէնքի բարձր ցանկութիւնը, տեսնել մեր գաւառում կառավարչական երկու ներդաշնակ ֆակտօրներ, որոնք ձեռք ձեռքի տուած միշտ կը տանեն մեր երկրի բարոյական և նիւթական զարգացման լուծը....

Ստեփան Պալասանեան

ՌՈՒՍԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐ
Աստրախանից Երթեւեկութիւն
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, շոգենաւը Բաթումից ուղղվում է Օդէսա՝ Սեւաստոպոլ և Նովօրօսիյսկի վրայով:
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, ուղղակի բէյրութ, Նովօրօսիյսկի վրայով:

ՇԱԲԱԹ օրերը, 8 ժամին երեկոյեան, Հըլվասի բէյրութ, բոլոր Նաւահանգիստների վրայով:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օրերը, 7 ժամին երեկոյեան, Տրապիզոնին բէյրութ դէպի Կ. Պոլիս:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յանձնվում է Մեծացնել
ԿՕՊՍԵՅԻ ԴՐԺԱՐԱՆԸ
փնտռում եմ ԸՆԿԵՐԱԿԻՑ, կամ ընկերակցութիւն: Միքայէլեան փողոց, Դէյկիրյանի տուն:
1—2

· ՋԵՒԻ ԵՒ ՏԱՐԱՋԻ ԴՊՐՈՑ
Սովորեցնելու, կօպանուները, և ըդջազգեստները երկու տեսակ մարդկանց համար: Դրա հետ միասին սովորում է ձևի ամբողջ կուրսը, այլ և մի-մի հատ, ինչպէս և պահում. ամենայարմար պայմաններով: Միքայէլեան փողոց, Դէյկիրյանի տուն:
1—2

Տպագրութեան համար բոլորովին պատրաստ են և առաջիկայ 1891 թուին լոյս կը տեսնեն իմ թարգմանած հետևեալ 5 գրքերը. 1) „Փ ր ա ն ս ի ա ց ի ք“ պատմական վէպ Գ. Էբերսի (պատկերազարդ), 2) „Ի շ խ ա ն ն ո ւ ա ղ ջ ա մ ը“ պատմական վէպ Մարկ Տվէնի (պատկերազարդ), 3) „Ա մ ե ր ի կ ա յ ի դ ի ւ ա ը“ հեղ. Լեամէ Ֆլեօր (պատկերազարդ), 4) Ա ն գ ի ր ա կ ա ն „Ի ն չ է ր պ ա տ մ ո ւ մ լ ո ւ ս ի ն ը“ 25 մանկական վէպեր 5) Օ ր ի ն ա կ ն ե ր կ ե ա ն ք ն ո ւ գ ո ր ծ ն ե ր ը:
Թիֆլիսում բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է „Կենդրոնական“ գրավաճառանոցում և Թարգմանչի մօտ՝ Ներսիսեան դպրոցում: Բաժանորդագինն է 3 րուբլի: Տպագրութիւնից յետոյ 4 րուբլի:
Հայ ընթերցող հասարակութեան ձեռնտուութեամբ վերջին 10 տարւայ ընթացքում հրատարակվել են և ուղարկվել բաժանորդներին թարգմանչի աշխատութիւնները՝ 1) „Մտաւոր, բարոյական և ֆիզիկական Դաստիարակութիւն“ պրոֆեսոր Գ. Ս. Բէյնի. 2) „Մայրական դաստիարակութիւն Ֆ. Բօդօռուսսի“: 3) „Կնոջ հոգեկան և դաստիարակութիւնը“ Լուեզա Բուլեմեր“: 4) Բնաղօտութեան կրթութիւնը“ պրոֆ. Ա. Գալբեկի և այլն:
Գրիգոր Շահրուդեան 1—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
Շոգենաւերի կանոնաւոր և ուղղակի երթեւեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբթիները մի անգամ, չորեքշաբթի 4/16 ապրիլից սկսած
ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ
Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն, և Կ. Պոլիս:
ԲԱԹՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Հինգշաբթի,	11/23 հոկտեմբերի	շոգենաւ	ՍԻՐԿԱՍԻ	— ԲՕՏԷԼ
—	25 հոկտեմբերի (6 նոյեմբերի)	—	ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ	— ԺԻՐՈՒԷՆ
—	8/20 նոյեմբերի	—	ԱՆԱՏՕԼԻԱ	— ԴԱՐԲԻԿ
—	22 նոյեմբերի (4 դեկտեմբերի)	—	ՍԻՐԿԱՍԻ	— ԲՕՏԷԼ

Ճամփորդները ուղղակի երթեւեկութեան Բաթումից դէպի Պարիզ Լոնդոնի գնից պակասեցվում է:
Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան ագենտներին. ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գարսանիօրին, Նարբերժոնայ, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Վիկտոր Գ'ԱՐՍՕՆԻ, Միջին-փողոցում, Նաւերին գնեւրալ Տէր-Աստուածատրեանի տանը:
7—10 (ե. և շ.)

ՄԻՋՈՑ ԽՈՐԲՈՒՍԻ ԴԷՄ
բժշկական դեպարտամենտից թոյլատրված
ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ
Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ
Ծախվում է 40 կոպէկով
Դեղագործական Ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում:
29—52 (ճ.)

Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Թիֆլիսում և Բագւում Բարձրագոյն հաստատված դեղատան ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մօտ:

10—50 (շ.)

Լոյս տեսաւ
Շիրվանզադէի
ՋՈՒՐ ՅՈՅՍԵՐ
վէպը:
Գինն է Թիֆլիսում 1 րուբլի: Օտարաքաղաքացիներին ճանապարհածախսով 1 ր. 25 կ. վաճառվում է կենտրոնական գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ՝ Тифлисъ Ширванзадэ.
3—5

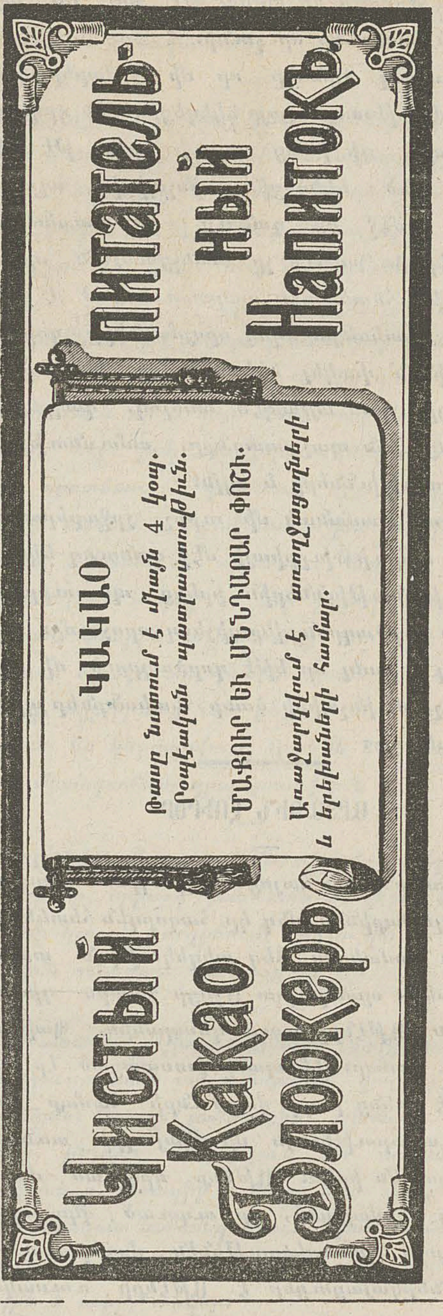

Միակ ալոհեա կոկաոս՝ Բարձրագոյն հաստատված դեղագործական ապրանքների կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում և Բաթումում:
1—50 (շ.)

Լոյս տեսաւ
ժողովրդական ընթերցանութեան համար
ԼԱԼՕ
Վ. Փափազեանի,
Գինը 5 կոպէկ.

Լոյս տեսաւ
ժողովրդական ընթերցանութեան համար
ԽՕԼԵՐԱ
ԵՒ ՆՐԱ ԱՌԱՋՆ ԱՌՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐ
Բժ. Տէր-Գրիգորեանի (Թիֆլիսեցի)
Գինը 5 կոպէկ.

Լոյս տեսաւ
ժողովրդական ընթերցանութեան համար
ԱՅՆՏԵՂ ԵՒ ԱՅՍՏԵՂ
Գրիգոր Արծրունու
Գինը 10 կոպ.

Լոյս տեսաւ
վաճառվում է Թիֆլիսի գրավաճառանոցներում
ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ
Խ. Մալումեանի
Գինը 50 կոպ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ժողովրդական ընթերցանութեան համար
ՍՐՆԱԳԻՆ
Լէօյի
Գինը 7 կոպէկ:
Վաճառվում է գրավաճառանոցներում:

Լոյս տեսաւ
ժողովրդական ընթերցանութեան համար
„ՊՍՏԻԿ Է ԲԱՅՑ ՁՍՏԻԿ Է“:
Վ. Լոռենցեանի
Գինը 5 կոպէկ:
Ծախվում է գրավաճառանոցներում:

Լոյս տեսաւ
Սամուէլ Սմայլս
ԻՆՔՆՕԳՆՈՒԹԻՒՆ
Գերմաներէնից թարգմանեց Փ. Վարդանեան:
Գինն է 1 ր. 50 կ.:
—
Նոյն թարգմանչի հրատարակութեամբ լոյս են տեսել

1.	Ֆ. Շիլլեր, Զբօսնելիս, 2 տիպ.	— ր. 40 կ.
2.	» Վալլենշտայն	— » 60 »
3.	» Խելագար պահակը.	1 » — »
4.	» Որմնադիրը	1 » 20 »
5.	Սմայլս, Խնայողութիւն	1 » 50 »
6.	Ամիչիս, Սիրտ	1 » — »
7.	» Աշակերտներից մէկի [illegible]	— » 20 »
8.	Արևելեան վիպակներ, Ա.	— » 20 »
9.	Շիլլեր, Աւազակներ, ողբերգ.	— » 50 »

Ճանապարհածախսը թարգմանչի վրայ է: Վաճառվում են թարգմանչի մօտ՝ Тифлисъ, Маріино-Ананиовское училище. Նոյնպէս և Թիֆլիսի Բագուի և Երևանի գրավաճառանոցներում:
—
Մամուլի տակ է՝ Փ. Շիլլերի, [illegible] դուէտը:
2—3

ԳԵՂԱՐԴԻ ԱԼԲՕՄ
Մի գեղեցիկ գործ և ամէն հայ ընտանիքի հիշատակ
Ամենայն կարգ ժամանակում
ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԵԱՆԻ
Բաժանորդագինը 1—50 կ., այսօր լոյս տեսել 2 ր., փառաւոր 3 ր.
Բաժանորդագրութիւնը ընդունվում է «Աղբիւր» «Տարազ» խմբագրութիւնը:
10—10

ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐ
1891 Թ.
լոյս կը տեսնեն հետևեալները

1.	Ծոցի պատկերազարդ մանկական օրացոյց գինը	15 կ.
2.	Սեղանի մեծադիր	30 »
3.	Կախելու համար յատկապէս	40 »
4.	Պատի հաստատուած կազմով	50 »
5.	Գրպանի փոքրադիր, համառօտ	5 »

ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՋԻԿԱՅ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ը
Բոլոր 5 հրատարակութիւնների միասին ժամանակ գրվողը ճանապարհածախսը չէ պահանջվում: «Աղբիւր» և «Տարազ» բաժանորդագիրներին ճանապարհածախսով 1—20 կ.
Դիմել «Աղբիւր» վաճառանոցին. Тифлисъ «Агбюръ».
7—15

Լոյս տեսան ԲԱՑՖԻ ԴԱՒԻԹ-ԲԷԿ 3 հատոր և վերջապէս. գինը ճանապարհածախսով 3 ր.
ԽԵՆԹԸ և ՋԱԼԱԼԷԴԻՆ մի գրքի մէջ 3 ր.
Ծախվում է „Աղբիւր“ վաճառանոցում և ավելին Մելիք-Յակոբեանի մօտ: 3—10

Լոյս տեսաւ „ՑԱՐԿԵԱՐՒ ՔՆԱՐԸ“ խոհրդական բանաստեղծութիւններ: Գինն է, ճանապարհածախսով 60 կոպէկ: Դիմել Բագու. священнику Григоріанцъ, Баку.
3—3

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունվում են ամեն օր
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—9—11 ժ. վիրաբուժութեան (և առաւմնացածի) սիֆիլիսի և [illegible]
ԲՈՒԴԱԳՕՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—$11^1/_2$—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՄՈՒԽԱՐԻՆՍԿԱՅԱ—12—$12^1/_2$ ժ., կանանց և երեխայոց ց.
ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի ց.
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—$12^1/_2$—1 ժ. ներքին և երեխայոց ց. բացի կիրակի:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
ԳԱԴԻՕՄՍԿԻ—5—$6^1/_2$ ժ. կաշուի ցաւերի, սիֆիլիսի և վիրաբուժութեան.
ՓՈՒՂՒՆԵԱՆ—5—6 ժ. ներքին, երեխայոց և ջղային ց. (էլեկտրօտերապիա):
ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—6—7 ժ.
Վճար—50 կ.: Համաճարակի (կօնսիլիումի) համար առանձին:
Հերթական բժիշկ—երեկ. ժ. 9-ից մինչև առ. ժ. 7-ը:
Հիւանդանոցի վիրաբոյժ բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Дозволено цензурою, Тифлисъ 19 Октября 1890 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. вая.